

‘Samen sterk voor betere jeugdzorg’

Interview met Jana Knot-Dickscheit
en Lonneke Schuringa

De jeugdzorg doorloopt een hervormingsagenda, die vraagt om integraal werken. Hoe pakt het werkveld dat aan? Jana Knot-Dickscheit en Lonneke Schuringa merken in Groningen hoe kennis en ervaring bij elkaar komen, maar signaleren ook zwakke plekken in het systeem – en in de ideeën daarachter.

Ankie Lok

Fysiek dichterbij elkaar, dichterbij kinderen en jongeren – dat was de gedachte achter de overheveling van jeugdzorg naar de gemeentes, zoals procesmanager Lonneke Schuringa even het geheugen opfrist: ‘Het idee was dat dan de lijnen korter zijn, dat het makkelijker is om aan te sluiten bij de leefwereld van jeugdigen. Zodat de jeugdzorg toegankelijker zou worden en er een verbeteringslag zou komen.’ Ze vertelt erover in de kamer van universitair hoofddocent Jana Knot-Dickscheit aan de Rijksuniversiteit Groningen. Ze zitten naast elkaar achter één scherm in het online videogesprek – een bewijs dat gemeente en kennisinstituut elkaar fysiek weten te vinden. Het idee was ook, vertellen beiden, dat de jeugdzorg daarmee mogelijk efficiënter en goedkoper zou kunnen. Jana: ‘Door een systeemverandering, dus met nieuwe wetgeving en beleid – zo is ook telkens de gedachte – zouden opeens alle problemen zijn opgelost. En dat is natuurlijk niet zo.’

De transitie van de jeugdzorg naar de gemeentes is nu tien jaar geleden. Wat valt jullie op in hoe dat heeft uitgepakt?

Jana Knot-Dickscheit: ‘Als de problematiek rond een jeugdige omvangrijk is en meer vraagt, dan is het des te belangrijker dat toegang tot zorg en

structuren goed geregeld zijn. Maar wanneer elke gemeente apart verantwoordelijk is, leidt dat soms tot versnippering van kennis en expertise. Ook zijn er aanbieders bij gekomen, in kleinere gemeentes, juist omdat het dichtbij georganiseerd moest zijn. Daardoor is deels het overzicht zoekgeraakt. En de jeugdzorg is zeker niet goedkoper geworden. Het jammere is ook dat er op voorhand al heel wat kritiek was op dit systeem. Veel voorstellingen zijn, helaas, uitgekomen.’

Lonneke Schuringa: ‘Het is ook mogelijk dat we nu cliënten bereiken die we eerder niet bereikten. Dat is aan de ene kant goed nieuws, maar het popt dan wel vaak nogal ongelukkig op in statistieken en cijfers, als het gaat om gebruik en kosten.’

Jana: ‘Tegelijkertijd zijn er ook goede dingen gebeurd: er is wel degelijk meer samenwerking gekomen. Organisaties die de basics goed op orde hebben – die weten wat ze doen, met de juiste

Wanneer elke gemeente apart verantwoordelijk is, leidt dat tot versnippering van kennis en expertise

mensen, met supervisie en intervisie – blijken ook vaker goed in staat om samen te werken.’

Lonneke: ‘Welk systeem je ook verzint, of je de jeugdzorg nou bij gemeentes, provincies of het Rijk legt: het blijft heel belangrijk dat je die samenwerking tot stand brengt, met aanbieders, met de wetenschap, en niet in de laatste plaats met ouders en jeugdigen. Je moet het altijd met elkaar doen, met welke partners je ook om de tafel zit. Daarbij werkt iedereen vanuit zijn eigen vakgebied, met andere expertise, vaardigheden en organisatorische randvoorwaarden. Al die puzzelstukjes moeten hun plek vinden, wil je kunnen spreken van goede ondersteuning waarmee je ook resultaten kunt boeken.’

De sector heeft zelf een hervormingsagenda opgesteld, die loopt tot 2028. Om een aantal punten uit te lichten: een integrale aanpak invoeren voor de meest kwetsbaren, gesloten jeugdhulp afbouwen, domeinoverstijgend werken, minder bureaucratisch, maar wel betaalbaar en met minder personeel vanwege krapte. Hoe kijken jullie naar deze agenda?
Jana: ‘Ik vind het een zeer optimistische agenda. Wederom geldt: het zal niet goedkoper worden,

want partijen anders laten werken en zaken anders inrichten kost altijd geld, alleen al omdat je professionals daarin moet opleiden. Het is vooraleerst een investering. Het moeilijkst blijkt het rond de groep die de meeste zorg en aandacht nodig heeft, want daar zijn de meeste partijen bij betrokken. Hoe complexer een individueel geval, hoe meer het van het systeem vraagt. Daar lopen we momenteel weer tegen de grenzen aan, bijvoorbeeld doordat organisaties onder verschillende wetgeving vallen, met andere geldstromen en verantwoording. Dit gezegd hebbend: integraal werken aan ondersteuning rondom het gezin, één team, is wel een nuttig uitgangspunt.’

Lonneke: ‘We werken nu veel meer vanuit een netwerkgedachte, in plaats van een ketengedachte. Een keten betekent escaleren, een tandje erbij, het stokje aan de volgende doorgeven. Daarvan weten

Je moet het altijd met elkaar doen, met welke partners je ook om de tafel zit

Interdisciplinair en interprofessioneel samenwerken is echt van een ander niveau

we dat het niet werkt. Je kunt beter gezamenlijk om een jeugdige heen gaan staan.'

Wat vraagt die integrale werkwijze van de betrokken professionals?

Jana: 'Interdisciplinair en interprofessioneel met elkaar samenwerken is echt van een ander niveau. Je maakt samen een verklarende analyse van de situatie en stelt een gezamenlijke hulpverleningsplanning op. Je vormt met elkaar één team rondom het gezin, of je nu psycholoog, orthopedagoog of maatschappelijk werker bent. Dat vraagt om vakkennis, maar ook om vaardigheden. Als je slechts verantwoordelijk bent voor je eigen stukje, is het veel overzichtelijker dan wanneer je met collega-hulpverleners moet overzien: welke expertise brengt eenieder in, hoe past dat in het geheel, wat heeft prioriteit? Maar ook: hoe verhouden de problemen van ouders zich tot het probleem van de jeugdige? Of wat maakt nou dat die jeugdige zich zo gedraagt, wat is de achterliggende problematiek? Waar ligt de kracht van de andere partijen aan tafel, wat zijn je eigen beperkingen? Hiervoor heb je een overkoepelende, analytische blik nodig. En inzicht in hoe teamwerk verloopt, want dit alles gaat over onderlinge relaties, over elkaar weten te vinden in een gezamenlijke aanpak voor een gezamenlijk doel.'

Lonneke: 'Je hoort vaak dat het helpt als hulpverleners "dezelfde taal spreken", oftewel: hebben termen voor alle betrokkenen dezelfde betekenis? Maar zelfs als betrokkenen dezelfde woorden gebruiken, dan nog is dat lang niet altijd het geval, omdat ze elk in een ander vakgebied zijn opgeleid en in een ander type organisatie werken. Organisaties zijn afgekaderd, maar zo'n jeugdige is niet in hokjes en vakjes op te delen; het is gewoon één kind, één leven, waarin alles wat er speelt met elkaar samenhangt. Als verslavingszorg betrokken is, een orthopedagoog, de psychiatrie, school, en

Verder lezen

Inspiratie en handvatten uit Groningen:

- C4Youth: regionale kennis- en leerwerkplaats rond jeugdhulp, met onder andere factsheets en kennismagazines:

- Expertisecentrum Gezin- nen met meervoudige en complexe problemen (RUG) biedt **webinars** en **tools** zoals een praat- plaat en kennisclips

- Jeugd Expertisenetwerk Noord-Nederland deelt ervaringen en handvatten, onder andere over de verklarende analyse:

- Heel Groningen Bakt: een 'receptenboek' met good practices op het gebied van jeugdparticipatie, uit alle gemeentes in de provincie Groningen, inclusief ervaringsverhalen van ouders. Downloaden:

als alle hulpverleners heel gemotiveerd zijn om iets te betekenen – dan sta je nog altijd voor de vraag: waar begin je, wie gaat waarover? Het is een vak apart om dat als geheel te overzien. Eigenlijk heeft iedereen in zo'n sociaal team die vaardigheden nodig, maar in de praktijk is dat natuurlijk niet altijd het geval. Zo komen er in sociale teams ook weer regievoerders bij vanuit de betrokken organisaties, voor die overstijgende blik.'

Wat weten we uit onderzoek over zo'n integrale aanpak rond een gezin?

Jana: 'Daar is al best wat onderzoek naar gedaan, we hebben aardig in beeld wat belangrijk is voor samenwerking, zoals de genoemde vaardigheden

Wie is Jana Knot-Dickscheit?

Jana Knot-Dickscheit staat aan het hoofd van het Expertisecentrum Gezinnen met meervoudige en complexe problemen van de Rijksuniversiteit Groningen. In veelal praktijkgeoriënteerd onderzoek houdt ze zich bezig met interventies voor deze gezinnen, en met samenwerking tussen hulpverleners en gezinnen en tussen hulpverleners onderling. Jana is ook gz-psycholoog en cognitief gedragstherapeut.

van professionals, al zijn er natuurlijk ook nog hiaten. In het kader van de hervormingsagenda zijn er proeftuinen, en we kijken naar effecten: levert deze werkwijze voor gezinnen datgene op wat we ermee beogen? Waar het vooral nog aan schort zijn de randvoorwaarden en werkprocessen: dat financiering doorgaat, dat we cliënten makkelijk kunnen laten doorstromen, zonder wachtlijsten. Die situatie is nog verre van optimaal. Bij veel samenwerkingsprojecten gaat het bovendien om pilots, die enkele jaren duren en dan worden ze weer opgerold. Vervolgens begint het opnieuw, met inmiddels open deuren, in plaats van dat teams hier gedegen van kunnen leren: wat ging goed, wat kan in de toekomst beter, hoe kijkt het gezin erop terug? Maar dat kost tijd en gebeurt vaak nog onvoldoende.'

Lonneke: 'Sowieso zijn we als omringende organisaties geneigd om voor het gezin te bepalen welk stukje van de problematiek bijvoorbeeld eerst

Organisaties zijn geneigd om voor het gezin te bepalen welk stukje eerst wordt aangepakt

zou moeten worden aangepakt, in plaats van ook aan de gezinsleden te vragen waar zij behoefte aan hebben. Het komt voor dat het gezin of de jeugdige daar vanuit diens context een ander idee over heeft.'

Hoe hebben jullie in Groningen het integraal werken opgepakt, ook met oog voor het gezin?

Lonneke: 'Ik denk dat wij best vooruitstrevend bezig zijn en de lat hoog leggen, wel met het grote voordeel dat de jeugdhulpregio samenvalt met de provincie. Samenwerking kan nog ingewikkelder worden als je met meerdere regio's te maken hebt, of als jeugdhulpregio's niet dezelfde zijn als die voor passend onderwijs of voor de arbeidsmarkt. We zijn ook een betrekkelijk grote gemeente, met relatief veel problematiek vergeleken met andere delen van het land; dat geldt nog meer voor een regio als Noordoost-Groningen, met meer jeugdwerkloosheid, lagere gezondheidsverwachtingen, noem maar op. Waar wij in onze gemeente naar streven, is om de jeugdige veel gelijkwaardiger in dat hele proces van hulpverlening neer te zetten. Daarbij hebben we ingezet op twee specifieke thema's: ten eerste "zo thuis mogelijk" en zo veilig mogelijk, dus we proberen jeugdigen zo min mogelijk uit huis of in grote settings te plaatsen. Ons tweede grote onderwerp is de afstemming en afbakening van jeugdhulp en onderwijs. Op die lijnen hebben we van alles ontdekt, ontwikkeld en het veld uitgedaagd, ook samen met wetenschappers en aanbieders en vanuit verschillende geldstromen.'

Wat verloopt er zoal goed rond die thema's waar jullie mee aan de slag zijn gegaan?

Lonneke: 'Ik merk dat we echt stappen hebben gezet in die gezamenlijke verantwoordelijkheid en

gelijkwaardigheid, wat heus niet wil zeggen dat het overall meteen goed gaat. Maar er is meer eensgezindheid over wat belangrijk is en overall heerst het besef dat we het samen moeten doen. Als we nu voor een vraag staan, bijvoorbeeld als er gesloten settings moeten verdwijnen en er moeten bedden worden afgebouwd, dan zie je dat de partners dit in gezamenlijkheid oppakken. Dat geldt eigenlijk voor de hele hervormingsagenda en voor toekomstscenari's: alle disciplines praten mee, maar ook ouders en jongeren zelf. Daarnaast zijn alle lagen binnen organisaties vertegenwoordigd: strategisch, tactisch en operationeel, dus van uitvoering tot management. Die twee dwarsdoorsneden – betrokkenen en lagen, dus horizontaal en verticaal – zijn cruciaal om aan tafel te hebben. Voorheen ging het ook al vaak over samenwerken, over lef tonen, over buiten de lijntjes mogen kleuren. Leuk gezegd, maar zo ervoeren de uitvoerende professionals dat niet altijd. Nu gaat dat beter, is mijn indruk.'

Jana: 'Ook de bijdrage die kennisinstituten kunnen leveren wordt veel meer benut. We krijgen allerlei vragen en verzoeken om ergens naar te kijken of over mee te denken.'

Rond behandelingen wil de gemeente graag informatie, maar behandelaars worstelen soms met privacygevoeligheid daarvan. Dat wringt?

Lonneke: 'Wij hebben informatie nodig of doelen behaald worden, want wij hebben ook geldstromen te verantwoorden. Ook hierbij geldt weer: spreek je elkaars taal? Als wij vanuit de gemeente een rapportage willen over de voortgang, dan bedoelen we níét een inhoudelijke voortgang van inhoudelijke behandeldoelen. Sommige behandelaars worstelen daar inderdaad wel mee: hoe rapporteer je over voortgang zonder in inhoudelijke details te treden? Maar je kunt best in algemene termen vermelden dat bijvoorbeeld een gedeelte van de doelen is behaald maar een ander gedeelte nog niet, en dat de indicatie van zwaar naar licht kan. Zonder dus privacygevoelige informatie over de behandeling te delen.'

Hoe delen jullie ervaringen en nieuwe inzichten met het veld?

Jana: 'We proberen kennis direct zichtbaar en

Wie is Lonneke Schuringa?

Lonneke Schuringa is werkzaam bij de Gemeente Groningen, als ontwikkelmanager Sociaal Domein, en bij het Jeugd Expertisenetwerk Noord-Nederland. Dit verband zet zich ervoor in dat kinderen met complexe hulpvragen niet langer tussen wal en schip raken, waarbij hun perspectief en dat van hun ouders centraal staat.

bruikbaar te maken. Om een voorbeeld te noemen, we hebben bij meervoudige en complexe problematiek vastgesteld dat het voor professionals best ingewikkeld is om het sociale netwerk van gezinnen mede te benutten. Daarvoor hebben we met samenwerkingspartners een workshop voor professionals ontwikkeld. We kunnen die trainingen nu ook aan meer professionals aanbieden, dankzij financiering van het Jeugd Expertisenetwerk Noord-Nederland. Zo'n expertisenetwerk heeft ook de functie om kennis en ervaring te bundelen. Daarnaast hebben we C4Youth, een regionale kennis- en leerwerkplaats in de provincie Groningen. Die bestaat al sinds 2010, de oudste van het

De dwarsdoorsneden – betrokkenen en lagen – zijn cruciaal om aan tafel te hebben

land. Als universiteit hebben wij natuurlijk een landelijk netwerk en nieuwe inzichten kunnen bij onze opleidingen meteen in het curriculum. Ook grote aanbieders van jeugdzorg zijn bereid om van alles te delen. Met de samenwerkingspartners geven we ook weleens gratis webinars, waarbij het hele veld aanhaakt, van professionals tot beleidsmakers.'

Worden al die samenwerkingsniveaus niet ook weer een bureaucratische valkuil?

Jana: 'We moeten vooral waken voor de situatie dat we er telkens een schepje bovenop doen met hervormingen en nieuwe ontwikkelingen, en dat we daardoor meer bezig zijn met elkaar informeren dan met meters maken. Een tweede zorg die ik heb, is de flexibiliteit van het systeem. Er zijn bijvoorbeeld gevallen waarin je nog niet per se domeinoverstijgend hoeft te werken, omdat de problematiek enkelvoudig of nog niet zo ernstig is. Maar mensen leven in een context, waarin zich opeens iets kan voordoen: iemand wordt werkloos, er komt een scheiding bij, en dan gaat het mis. En dan zou het systeem flexibel genoeg moeten zijn om vanaf dat moment wel die interdisciplinaire hulp te kunnen bieden. Dus idealiter pas als de situatie erom vraagt, en als jeugdigen en ouders dat zelf ook willen.'

Lonneke: 'Of neem de verklarende analyse, die

hulpverleners opstellen samen met het gezin: dat is een goede aanpak, maar wel een groot en tijdrovend proces. Het vraagt om goed opgeleide professionals die ook aandacht hebben voor sterke kanten van een jeugdige en in het gezin: waar is het kind wél goed in, waar zit de energie?'

In hoeverre schuilt er onderliggende problematiek achter de opgaven waar de jeugdzorg voor staat?

Jana: 'Je zou kunnen zeggen dat we te maken hebben met een veelkoppig monster. Natuurlijk moeten we als samenwerkingspartners kritisch kijken naar ons eigen handelen. Maar in ons onderzoek naar gezinnen met meervoudige problematiek valt ook te constateren dat er bij veel van deze gezinnen sprake is van armoede. We weten hoe groot de impact van armoede is op allerlei aspecten, van maatschappelijke uitsluiting tot stress en psychische problematiek. Het gaat uiteindelijk over bestaanszekerheid, die deze gezinnen missen. Dan kunnen we nog zo hard lopen, maar als daar niets aan verandert wordt het een ingewikkelde opgave.'

Ankie Lok
journalist

De Beeldredactie
fotografie